

[0406]

It âldste Sealtersk

'Ic her Godeke Stoet kercher in den Uthende in Sagelterlande do kundich, dat vor my Hayo Egghena, en bûr to Baldekinge ghevet en stûcke *phanes*, dar men *eede* uppe graven mach, deme convente to Langhene in Emesingelande'. Sa hjit it yn in oarkunde fan 1415¹. Yn dat fierders Leechdútske stik falle de kursivearre wurden op troch de oerienkomst yn foarm en bitsjutting dy't hja hawwe mei de hjoeddeiske Sealter wurden *Faan* of *Foan* 'fean' en *Eed* 'turf'. Schiller-Lübben hat fan *Eed* gjin spoar en yn de *Nachtrag* op *vân* allinnich in oanhelling út 1466, hwat wiist op in net algemien foarkommen yn it Leechdútsk fan dy tiid. Opmerklik is yn forbân hjirmei dat yn 1359 Beernt Swartenwold, ek 'kerck-heer to Uthende', it oer 'een moer' hat as er 'fean' bidoelt². Soene dan dochs in pear echte Sealter wurden yn 'e oarkunde fan 1415 rekke wêze? Faeks kaem Stoet, lykas ek Sello³ ornearret, út 'e frjemdte en wiene fean en turf him ûnbikend, reden hwerom't er dan licht de wurden oernimme koe dêr't syn parochianen dy saken mei bineamden.

Earst yn in oarkunde fan 1699 forskynt wer hwat Sealtersk: 'ihrer Contribution *den gräven schat* (:nach ihrer Sagter sprach:)⁴.' Yn it lettere Sealtersk hjit dy greve-skatting: *Greeuerschât*⁵.

De earste boarne fan hwat mear omfang jowt Hoches⁴ dy't yn 1798 in reis nei it lantsje makke. Syn materiael, in wurdlist mei sa'n 200 wurden, foech 20 foarbyldsintsjes en in oersetting fan it 'Us Heit', is letter gâns krityk op levere⁷. Wy moatte lykwols net forjitte dat syn wurk hast fyftich jier âlder is as dat fan Minssen en dat it noch falt yn 'e tiid fan it selsbistjûr. It is dêrom grif de muoite wurdich om der út to heljen hwat wearde hat.

Hoche wie dûmny yn Halberstadt, krekt noard fan 'e Leechdútsk-Heechdútske taelgrins en dêrom is Minssen der hwat by troch mei syn forwyrt: 'Hoche, der Prediger im Halberstädtischen war, kannte das Plattdeutsche nicht, er konnte also auch die verschiedenen Nüancen des Lauts, die die einzelnen Vocale des dem Plattdeutschen verwandten Saterschen zeigen, weder auffassen, noch bezeichnen' (M1 157). Fierders hat Hoche grif lang stien yn Haldem, 5 km. súd fan 'e Dümmer, by de súdpunt fan Oldenburg (s. 3) en hy sil dus mei forskillende soarten Leechdútsk op 'e hichte west ha, sjoen syn taelkundige niget.

Hoche hat it net maklik om Sealterlân to finen, hwant de lânkaarten jowe it net oan. By eintsjebislút birikt er it mei syn reismaet oer de âlde hannelswei, as in 'Bootjer' harren fan Ellerbrook net Schäddel fart. De ynljochtingen op 'e siden 8, 54 en 121 kombinearjende fine wy dat it dan de fyfte septimber wêze moat. Hoche giet dan nei *H i n r i c h W i l m s e n* 'ein ehrwürdiger Greis von 89 Jahren. Er kann lesen und schreiben, und konnte uns das Saterländische nach seiner Art *v o r b u c h s t a b i r e n*' (151). Ut dat lêste wurdt it wol wierskynlik dat Hoche in great part fan syn ynljochtingen fan Wilmsen hat, dy't neffens side 56 yn Schäddel wenne. Hoche

en syn maet hawwe dêr lykwols mar koart tahouden, hwant letter sjogge se by Utände in 'Mutte' farren en kinne dan de langst nei de fierte net baes (247) en geandefoet reizgje se nei Eastfryslân dêr't se yn Potshusen in sliepsté fine. As hja dan de oare moarns wekker wurde, is it de 8ste septimber (254). Rekkenje wy dermei dat se de 5te wol deawurch oankommen wêze sille, dan bliuwe allinne de 6ste en de moarns fan 'e 7de mar oer, om't se de middeis fan 'e 7de wol foar har reis nei Eastfryslân brûkt hawwe sille. Fierders hawwe se ek noch (de moarns fan 'e 7de?) by de rike keapman Gouderwijk yn Hollen flink kofjedronken (190), dat folle mear as in dei sil der yn Schäddel net oerbleaun wêze.

Dy tiid is to koart om jin fetsoenlik yn to wurkjen en dêr draecht Hoche syn wurk de spoaren fan, al hat er de bêste foarnimmens: 'Ich will die Wörter so viel als möglich durch Zeichen so zu bestimmen suchen wie sie ausgesprochen werden' (235). Sa is om to bigjinnen de neamde Wilmsen deselde as 'hinnerk wilms', dy't neffens M1 157 by karfoarst Clemens August hwat slim yn it Sealtersk sizze moast. En hwat er dêr sei, dat stiet sûnder fierdere taljochting by Hoche op side 243: *Eck wulle mett Hangst na de Ischk un tielgen un hebbe 't Jool tebreken*. 'Ik woe mei (it) hynder nei de bou en stoppelploegje en haw it tsjel stikkenbrutsen'. Yn hjoeddeisk Sealtersk kin dat hjitte: [ik vyl mɛd ə ha:ɲst ɛtʁ ɲ isk on tiljə on hɛbə t jo:l kudbre:kɲ]⁸. It meast falt yn Hoche syn sintstje op it Leechdútske *na* y.p.f. [ɛtʁ] en ek *wulle* en *tebreken* lykje dúdlik Leechdútske ynslûpsels. Wierskynlik hat Hoche it earst heard en letter opskreaun en dêrta rekonstruearre. De hele sin is nammers ek hwat oars as dat Minssen dy jowt ('ik wíll étter 'n ísk wai tô tîljen, man dô ron mî 't jôl út det plôgstal úte', M2 69) en men kin jin yntinke dat de Sealters sa'n wichtige sin wol aerdich oerleverje soene, dy fyftich jier. De *ch* yn *Ischk* kin wize op in fine fonetyske waernimming, wylst de *g* yn *tielgen* faeks syn forklearring fynt yn it lytse forskil tusken [j] en de Sealter útspraak [ɣ] fan 'e *g*. Faeks hat Hoche der ek nhd. 'tilgen' yn hearre wollen.

In oar foarbyld: yn andert op 'e fraech 'Wohin gehet der Weg' notearret Hoche (238) : *ke diir mott jouw the Wey gange aber isk (ischk)*, hwat er oerset mei 'Dadurch muß ihr gehen über den Acker mit Getreide', in hwat nuvere sin mei syn 'dadurch' mei as konsekwinsje *kè* = 'da' (239) en *diir* = 'durch' (237). Yn oare boarnen fine wy *ke* allinne as in oanwizend foarheaksel dat mar foar in biheind tal wurden brûkt wurde kin, hwerûnder fral *deer* 'dêr' (sj. M2 28). As wy dat brûke, dan wurdt it sa in goede Sealter sin: [kə deər moutɲ ji dɛn ɣai ɣonə uər də isk].

Ha wy sa it kreative andert foun dat Hoche faeks ûnderweis fan in Sealter krige, op 'e dêrby hearrende fraech *ke diir gang the Wey?* is dat resept net sa goed ta to passen. Tinke wy ús lykwols de sitewaasje yn, dan leit it foar de hân dat Hoche op syn (Leechdútske?) fraech allinne it andert to hearren krige en dat er de fraech der letter (forkeard) by konstruearre hat. Sokke konstruksjes komme wol mear foar; sa liket *badden*, 'brennen in knisternden Flammen' (236) op in forkearde wize ôflaet to wêzen út syn foarbyld *dat Fior baddent*, dêr't wol de ynfinityf *báddenje* (M1 201) by hearre sil. Dêrneist jowt Hoche noch *banjen* 'brennen, ist ein allgemeiner Ausdruck' (236), wol yn forbân to bringen mei de Roomelster foarm *bárnje* (M1 201). Dat seit dan wol hwat oer de útspraak fan de *r* by Minssen!

Konstruksje is faeks ek mank mei *quaddern* 'schwätzen, unnützes Zeug reden' (242) út [kʷad ɾ tʔ] 'sei er it?', dat by it yn deselde sin jowne *queden* heart. Ek *raken* (242) foar nou [re: kə] 'jaen' sil konstruearre wêze út (*Gott*) *rakt flugge Wedder*. It dielwurd *räkt* (nou [ra: t] of [rɔ: t] 'jown') kin ôflaet wêze fan de ymperatyf *räk* (*my the Tange mett a Kool Fior*). It leit foar de hân om mei [re:kə] to forgelykjen *reken* (242), mar dan is de bitsjutting 'ziehen' wol frjemd. Hwat mear útliz krije wy by *anréeken* 'anziehen, eigentlich sich fertig machen (anschicken zu etwas)' (235), mar folle fierder bringt ús dat net.

Ha wy sa de boel hwat op oarder brocht, dan kinne wy ris bisykje om hwat ynsjoch to krijen yn 'e lûdwearde fan 'e tekens dy't Hoche brûkt hat. Dat binne:

a mei as tsjintwurdige Schäddeleer útspraek

[a] yn: *an-* 'oan' 235, *wann* 'as' 241; *rakt* 'jowt' 241, 242; *albon* 'alve' 245;

[a:] yn: *Babe* 'heit' 236, 246; *baddent* 'barnt' 236; *Barg* 'baerch' 236; *Water* 'wetter' 244; *sax* 'mês' 234, 241, 242; *Seddelhake* 'tsjettelheak' 242; *smaken* 'smeitsje' 243 ; *an* 'ien' 244; *a* 242, as [a:n] 'ien' bidoeld is (sj. foarbyldsin hjir boppe); boppedat noch yn *Hangst* (*Hōāngst*) 'hynder' 238, 243 en *Nacht* (*Nōācht*) 'nacht' 241;

[ɛ] yn: *wat* 'hwat' 239, 242; *dat* 'dat' 236;

[ei] yn: *Itemal* 'etmel' 239; *laten*, auch *lāten* 'litte' 240;

[ɔ] yn: *Camp* 'ôffrede stik lân' 237; *Panne* 'panne' 241, 242; *Mann* 'man' 240; *Spange* (*Spoange*) 'gasp' 243; *Tange* (*Toange*) 'tange' 242, 244; In bytsje apart steane *gangen* (*gōāngen*) 'gean' 238 en *tranken* (*trōānken*) 'drinke' 244. Tsjintwurdich is de útspraek fan dy wurden [ɣoŋə] en [dɾɪŋkə], oerienkommend mei âfr. 'gunga' en 'drinka'⁹. It is dêrom wierskynlik dat Hoche syn wurden ôflaet binne, b.g. [ɣɔŋ] 'gong' en [dɾɔŋkɪ] 'dronken';

[ou] yn *Hand* (*Hōānd*) 'hân' 238 en *standen* (*stōānden*) 'stean' 243;

[o:]/[oə] yn *klar* (*klōār*) 'klear' 239 en *Nase* (*Nōāse*) 'noas' 241;

[ə] yn *Sōka* 'wang' 242, *Nōāma* 'namme' 246 en yn *a* 242 as dêr [ən] 'in' bidoeld is.

Unbikend binne nou, bûten *quaddern* en *raken*: *bad* 'min' 236 (ûnder ynfloed fan Ingelsk 'bad' út *Badwin* 'brandewyn' 236 nou [badwɪn]?); *aber* 'oer' 238 (sjoch by *b*) ; *lad* 'min' 240 (fariant fan *bad*?); *da* 'dêr' 246 (= Dútsk 'da').

Ut it Dútsk koe Hoche allinne it gebrûk fan *a* foar [a] en [a:] en alteast yn iepen wurdlied (*Babe* ensfh.) sil [a:] bidoeld wêze. De *a* yn *Camp*, *Mann* en *Panne* sil grif troch Dútske ynfloed skreaun wêze, hwant dy wurden hiene âfr. al meast *o*. Leechdútsk binne (*Ite*)*mal* en *laten*, Iykas *dat* en *wat* dy't lykwols troch de faek net sa greate klam maklik forkeard heard wurde kinne.

By de oare wurden moatte wy tinke oan hwat Hoche op side 235 seit: '... das *a* immer voll ist, ohngefähr wie das englische *a*, oder *ōā*, in eins gezogen'. Dêrby sil wol tocht wêze oan Ingelske wurden as 'water', hwat dan wiist op [ɔ:]. Opmerklik is dat hjoeddedei foar *Hangst* en *Nacht* yn Roomelse in útspraek mei [ɔ:] jildt; de dûbele notaesje (*a/ōā*) by Hoche soe der op wize kinne dat dat doe ek al sa wie.

Hjoeddeisk [no: zə] komt oerien mei afr. `nosa', dat in [a:]-útspraak yn *Nase* (en ek yn *klar*?) hat net folle eigenskip. Hat Hoche hjir generalisearjend de út it Dútsk bikende *a*-foarmen ynfiert om't er miende dat it [a:]/[ɔ:]-forskaet hjir ek gou? Hy moat dan de [o:] as [ɔ:] heard hawwe; faeks wie dy ek iepener as nou.

Itselde ek ta to passen op *Hand* en *standen* leit minder foar de hân, hwant dan soe [ou] as [ɔ:] heard wêze, hwat wol in tige greate ôfstân is. Of de tsjintwurdige Strukeljer útspraak [ɔu] moat al bistien hawwe en dan is it noch in forskil. Opfallend is in soartgelikenze stavering (*loand*, *soand*) by Botke¹⁰, dy't dêr wol op [oə] wize sil. It is fansels ek mûglik dat Hoche miende dat hjir krekt sa'n forhâlding tusken Dútsk en Sealtersk wêze moast as by *Nase* en *klar*. Noch in stap fierder: hy kin tocht ha dat de *a*-foarmen de `echte', de oarspronklike wiene. Dy sette er dan foarop en de *ōā*-foarmen joech er derby foar de útspraak. Dêr liket it dochs wol tige op as wy nei de hjoeddeiske útspraak fan *Spange* en *Tange* sjogge.

o, tsjintwurdich

[a:] yn *Worlt* `wrâld' 244 njonken *Werlt* (M2 183) hat `warld', tige wierskynlik mei [a] ;

[ɔ] yn *Dreckpott* `trekpôt' 237; *Kopp* `holle' 239; *Molk* `molke' 241; *Gott* `god' 242; *op* `op' 246;

[o] yn *Boxen* `broek' 236; *Mott* `sûch' 241; *Motte* `sylskip' 241, 247; *Ponter* `bynpeal' 241; *schliocht* `min' 243; *Wocht* `fanke' 244; *hondret* `hûndert' 245; *ok* `ek' 246 ;

[o:] / [oə] yn *Bior* `bier' 236; *Brod* `bôlle' 237 (`wird aber gesprochen wie ein doppelt o'), 246, *Ohrysen* `earizer' 241; *schiode(n)* `siede' 242; *Ürlosyè* `horloazje' 244; *two* `twa' 244; *trio* `trije' 244; *tion* `tsjen' 245; *also* `sa' 246; *geschio* `barre' 246;

[ou] yn *mott* `moat' 238 ; *motten* `moatte' 241; *got* `goed' 235, 238, *Moder* `mem' 240 (nj. *Mauder*) ; *Rock* `roek' 242 ;

[uə] yn *Fior* 236, 238 (nj. *Fiur*), 242 en *Koru* `koer' 239;

[ɥ] yn *Liow* `liif' 240 (nj. *Liōō*, nou [liɥ]); *twelo* `tolve' 245;

[ə] yn *Giorwe* `skeaf' 238 (nou [jiərɥə]); *albon* `alve' 245.

Unbikend yn: *Logett* `part fan 'e frouljusmûtse' 240; *Piptopp* `pipedop' 241 en *Sopje* `slokje' 242 (nj. *Soopjen* 204).

Oerienkomstich de Dútske skriuwtradysje hat Hoche de *o* brûkt foar in lang lûd en foar in koart lûd. It koarte lûd bistiet derby út twa komponinten, ntl. [o] en [ɔ], hwat wol komme sil om't dy yn it Dútsk net útinoar houden wurde.

It lange lûd falt ek útinoar yn twa komponinten, dy't yn it Dútsk ien foneem foarmje, ntl. [o:] en [ou]. Opmerklik is wol de tsjin de Dútske tradysje brûkte bylûdsfordûbeling yn *Rock* en *mott(en)*, of it soe wêze moatte dat dat dochs wiist op in koarte útspraak [o] lykas tsjintwurdich alteast foar *mott(en)* noch foarkomt. Hwat *koru* oangiet, dêrfoar hat M2 123 *kôr_{ōū}*, hwat yn 'e rjochting fan [oə]) wiist. Yn *Giorwe* en *Worlt* kinne *r* en *w* in [ɔ]-eftige útspraak foroarsake hawwe.

u, tsjintwurdich

[o] yn *Bijunt* `bjint' 138; *Badwinsbuddel* `brandewynflesse' 197, 204; *Dullen* 'in douns' 219; *Durk* (*Durking*, *Dudding*) `bedsté' 237; *flug(ge)* `moai' 238, 241, 242; *Miux* `dong' 241; *Punte* `boat' 241; *Schulder* `skouder' 243; *un* `en' 243, 246;

[ou] (?) yn *Kuden* `nôt' 239;

[u] yn *anluckjen* `oanlûke' 235; *Ersluper* `hagedis' 237; *huljen* `gûle' 238; *Uddenmeidden* `oaremoarn' 240, 241; *Mulle* `mûle' 241; *Tumme* `tûme' 243; *du* `dou' 235, 246; *use* `ús' 246; *us* `ús' 246;

[u:] / [uə] yn *Hus* `hûs' 238; *Fiur* `fjûr' 238; *Furke* `foarke' 238; *tusend* `tûzen' 245; *kume* `komme' 246, *niuggen* `njoggen' 244;

[ʊ] yn *schriun* `skriuwe' 243, *Schriulpenne* 'pin' 243, *Wiuw* `frou' 244; *fiu* 'fiif' 244; *Èuèl* `kwea' 246;

[f] yn *fiutin* `fyftjin' 245;

[ɪç] yn *Koru* `koer' 239 (nou [kuərɪç]);

Unbikend yn *ju* 'jo' 235, *Enkerskrut* `inketpot' 237, *Kuse* (nj. *Käse*) `kies' 240, *wulln* `wolle' 241, 244; *wulle* `(ik) wol' 243; *Kuddelegeid* 'in bytsje' 240, 242.

Hjir hawwe wy dus in funksjefordieling tusken de koarte [o] oan 'e iene en de yn it Dútsk as ien foneem biskôge [u] + [u:] / [uə] oan 'e oare kant. Dat yn it Sealtersk yn Hoche syn tiid it forskil tusken [u] en [u:] wol field waerd, soe men ôfliede kinne út it staveringsforskil tusken *Tumme* en *kume*.

Yn *Kuden* sille wy dêrom ek wol in [u]-eftige útspraak oannimme moatte en oanknoopje oan it fan Siebs EFS 161 foar Hollen opjowne *kô^udn*, hwat wol in útspraak [koudn] bitsjutte sil lykas ek *kôden* (M2 63). *Kuden* kin dan ûntstien wêze mei't in sprekker tige de klam lei op it twadde diel fan it twalûd [ou].

Dat foar de [ʊ] sa faek *u* brûkt is, wiist op in doe ek al bilabiale útspraak. *Koru* sil hjir neffens Minssen syn *kô^rou* (M2 123) ek wol by hearre, wylst *fiutin* út *fiu* konstruearre wêze kin. Oan Nederlânske staveringswizen lit tinke de efterfoege *w* yn *Wiuw*, to forgelykjen mei *Liow*.

Alhoewol't de [ʊ] tsjintwurdich yn Schäddele ek yn 'e anlaut foarkomt, jowt Hoche dêr allinne *w*.

ä, nou

[ɛə] yn *Gärs* `gêrs' 238; *Märe* `merje' 240;

[e:] yn *Äth* 'turf' 236; *Hämel* `himel' 238, 246; *räk* 'jow' 242 en faeks ek yn it oanhelle Eastfryske *äthen* `ite' 239;

[iə] yn *Häre* `hier' 238; *Ärm* (nj. *Irm*) `earm' 236;

[ei] yn *Äth* `ierde' 236; *Käse* `kies' 240; *läten* nj. *laten*, ymp. *läd* `litte' 240.

Foar *Ärm* en *Häre* jowt Minssen M2 94 en 110 *ê*, hwat wol op [e:] of [ei] slaen sil. Opmerklik is dat *Irm* al de tsjintwurdige útspraak liket to jaen.

Om't [e:] en [ei] yn it Dútsk ien foneem foarmje, moatte wy oannimme dat Hoche mei *ä* in dy beide farianten omfetsjend lûd bidoeld hat (forgelykje ek syn forklearring by *Äth*: 'Erde, auch der Torf zum Brennen'). Dat kin dan frij aerdich oerienkomme mei de tsjintwurdige sitewaasje, útsein foar *Gärs* en *Märe*, dy't dan faeks in hwat slettener útspraak hawn hawwe.

e, yn wurdlidden mei klam nou

[a:] yn *Fergel* (nou [fa:rɪç]) 'bigge' 238, *Werlt* 'wrâld' 244;

[ɛ] yn *Ersluper* 'hagedis' 237; *Fend* 'jonge' 237; *Fett* 'fet' 237; *kellen* 'sear dwaen' 239; *Leze* 'leppel' 240; *Penne* 'pin' 241, 243; *mett* 'mei' 242, 243; *hebbet* (nou [hɛd]) '(hy) hat' 242; *hebbe* '(ik) haw' 243; *sex* 'seis' 244; *trettin* 'tretjin' 245; *best* '(dou) bist' 246;

[ɛ:] yn *Enkers* 'inket' 237; *Memme* 'mem' 240;

[ɪ] yn *Tennen(fett)* 'tin-' 237; *helken* 'trouwe' 238; *en* 'yn' 246;

[i] *eck* 'ik' 243;

[ɛ:] yn *lennen*, part. *lend* 'liene' 240; *Wedder* 'waer' 241, 242, 244; *Seddel* 'tsjettel' 242; *(te)breken* 'brutsen' 243; *twelo* 'tolve' 245; *rek* jow' 246 nj. *räk* 242; *vergeben* ymp. *vergef*, 'forjaen' 246; *Schelde* 'skulden' 246;

[ei] yn *werde* 'wurde' 246; *slepen* 'sliepe' 243.

Unbikend yn *Dreckpott* 'trekpôt' 237; *drecken* 'lûke' 237; *beßgot*, *bestig* 'bêst' 235, 237; *Jeld* 'snijde baerch' 238; *reken* 'lûke' 242; *anseddeln* jin to wenjen sette' 242; *Slepjen* 'sliepke' 243; *gehelliget* 'hillige' 246.

Yn it Dútsk wurdt *e* brûkt foar in koart lûd [ɛ] en foar in langen [e:]/[ei] en it leit foar de hân dat Hoche dat ek sa opfette hat. Wy moatte dan oannimme dat yn *Enkers* (konstruearre út *Enkerskrut*?) en *Memme* it lûd letter rutsen is en dat de útspraak yn *Tennen(fett)*, *helken* en fral *eck* iepener wie as nou. Yn *Fergel* kin ynfloed fan 'e Dútske stavering 'Ferkel' wurkje.

Opfallend is de bylûdsfordûbeling yn *lennen*, *Wedder*, *Seddel*¹¹). Moatte wy hjir tinke oan in útspraak [vɪdr] lykas men nou ek wol gauris heart?

i, nou

[ɛ] yn *Itemal* (konstruearre út *iten*?) 'etmel' 239;

[ɪ] yn *Ide* 'iede' 239, 246; *liddel* 'lyts' 240; *rischk* 'rjochtút' 242, *twintig* 'tweintich' 245; *din* 'dyn' (masc.) 246; *Wille* 'wil' 246; *nicht* 'net' 246; *in* 'yn' 246;

[e:] yn *ji* 'ja' 235;

[ei] yn *Versikung* 'forsiking' 246;

[ø] yn *sin* 'binne (Jo)' 239;

[i] yn *Badwin* 'brandewyn' 197, 204, 236, *Isk*, *Ischk* 'boulân' 238, 239, 243; *Giorwe*, nou [jiəruə] 'skeaf' 238; *iten* 'ite' 239, 242; *Liow* (*Liōō*), nou [liu] 'liif' 240; *Pipe* 'piip' 241; *Rinn* 'rein'; *rinnen* 'reine' 242; *schriun* 'skriuwe' 243; *Swin* 'baerch' 243; *Winn* 'wyn' 244; *Wiuw* 'frou' 244; *fiu* 'fiif' 244; *trittig* 'tritich' 245; *din* 'dyn' (nt.) 246;

[i:] yn *Szis* 'tsiis' 243, *(tret) tin* 'tretjin' 245;

[j] yn *schliocht* `min' 235, 243; *Bijunt* `bjint' 138; *Bior* `bier' 236; *Fior*, *Fiur* `fjûr' 238, 242; *miōn* `meane' 240, *Miux* 'dong' 241; *schioden* `siede' 242; (*stier*)*bien* `stjerre' 243; (*lie*)*bien* `libje' 242, *trio* `trije' 244; *fiaur* `fjouwer' 244; *niuggen* `njoggen' 244; *tion* `tsien' 245, *geschio* 'barre' 246.

Yn it Dútsk wurdt *i* brûkt foar /I/, in foneem dat tusken de Sealter fonemen /I/ en /i/ leit of better, se beide foar in part omfettet. Opfallend is de fordûbeling fan it bylûdsteken yn *rinnen*, *trittig*, *Winn* foar *iten*, *Pipe*, *Swin* oer. It soe wize kinne op in koartere of iepener útspraak; yn *Badwin* mist it wer.

Hawwe wy yn *Äth* de Schäddele foarm [eid] foar `ierde', by *Ide* moatte wy hast wol oan it Strukeljer [ɪdə] fan nou tinke, al is it wol hwat frjemd dat dan de *d* net dûbelskreaun is. Hwat dat oangiet soe ek tocht wurde kinne oan in út *[eidə] ûntstiene útspraak [i:də]. Foar *Versikung* moat sa'n ûntjowing yn elk gefal wol oannommen wurde en yn forbân mei de Strukeljer útspraak [jɛi1 faeks ek wol foar *ji*.

Yn de kombinaesjes *io*, *iu* kin *i* ynsté fan *j* brûkt wêze om't Hoche alteast foar in part fan dy wurden (b.g. *Bior*, *tion*) as oarsprong [i:] forûnderstelle koe. Of lei dochs noch de klam yn *io* mear op 'e *i* as nou?

ö, nou

[œ:] yn *Stövel* `lears' 243;

[ø:] yn *Biedentöp* `bernedoop' 236; *erlös* ymp. `forlos' 246.

Unbikend yn *mötten* `moatte' 241, *Bört* `boerd' 236.

Yn it Dútsk binne [ø:] en [œ:] ien foneem. *Bört* sil neffens tsjintwurdich [boud] wol in troch Hoche ynfierd Leechdútsk wurd wêze, krektlyk as faeks *mötten*. Dat sokke wurden der tusken rekken is gjin wûnder, hwant `Mit den nächsten Nachbarn sprechen die Erwachsenen ... das ganz Niedermünsterisch-Plattdeutsche' (234).

ü, nou

[y] yn *Prümken* `prúmke' 197, 204, *fünftig*, nou [fyftɪx] `fyftich' 245.

[iə] yn *führen* `fiere' 238; *fiihren* `fiere' 241, 246.

[ø] yn *Tüske* `tosken' 244.

[uə] yn *Ühre* `ûre' 244.

[a] (sûnder klam) yn *Ürlosyè* `horloazje' 244. Unbikend yn: *dür* 237, 238, 242; *hiüt* `hjoed' 246. Yn it Dútsk is *ü* de gewoane representaasje fan [ø] en [y]/[y:]/[yə]. *Ühre* kin by Hoche ûntstien wêze ûnder ynfloed fan it Hollânsk, dat er wol heard hawwe moat doe't er letter fierder reizge troch Grinslân. *Ürlosyè* kin er dêr noch etymologisearjend mei forboun hawwe.

Yn *führen* kin de fonetysk fuort by de [iə] lizzende [yə] as de `echte' útspraak biskôge wêze. Yn *fiihren* sjugge wy dan faeks hwat mear de feitlike útspraak; Hoche sil dêr in tusken [iə] en [yə] lizzend lûd bidoeld ha.

Foar *dür* 238 ha wy al foun dat it wol hast slaen moat op it hjoeddeiske [deər],

dêr't Hoche yn forbân mei *Tüske* wol eat as [døər] foar heard hawwe sil. It misforstean foar `durch' (ûnder ynfloed fan Leechdútsk [døər] 'troch') fynt syn fuortsetting yn *dür* 237, 242, dy't dêrom wol foar konstruksjes oansjoen wurde moatte.

Hüt sil wol in Leechdútsk ynslûpsel wêze, dat lykwols in hûndert jier letter troch Møller yn Strukelje as *hûte* optekene waerd¹².

ā, nou

[a:] yn *ā* 'in, ien' (as it oerienkomt mei [a:n]) 237, 239; *Fläschk* `fleis' 238.

āā, nou [a:] yn *nāā* `né' 235.

aa, nou [a:] yn *aachte* `acht' 244; *taachtentig* `tachtich' 245.

Foar dizze trije tekens leit in útspraak [a:] foar de hân.

ée, nou wierskynlik [e:] yn *anréecken* 235 (nj. *anreken* 242). Unbikend yn: *hee* `hy', 235; *sée* `hja' 235 (sil wol Leechdútsk wêze en dan [e:]/[ei]).

ē, ûnbikend yn *Kērl* 'ein Kastrat' 239, faeks to forlykjen mei *kēdel* `brokken yn stjurre molke' (M2 117).

ee, ûnbikend yn: *Boorleer* 'kast mei glêzene doarren' 236; *hee* `hy' 242 (forg. *hee*). Foar al dy trije tekens sil wol [e:]/[eə] oannommen wurde kinne.

è, nou

[ə] yn *kè* (sj. boppe) 239; *Ūrlosyè* `horloazje' 244; (*Èu*)*èl* `kwea' 246.

As part fan [iə] yn *Jièr* (nj. *Year*) jier' 239; *stièrbien* `stjerre' 243; *Stièrn* `stjer' 243.

As part fan [i:] yn *Jièld* `jild 238 (nj. *Jield* 242); *schietà* `(hwat) skeelt (Jou)' 239.

[e:] yn *Èu(èl)* 246. [ei] yn *Schièd* `diggel' 242. Unbikend yn *lètzen* `slomje' 240.

èè, nou [ei] yn *Schèèn* `skuorre' 243.

It konsekwint oannimmen fan in útspraak [ə] foar *è* liedt foar *Euèl* ta in útspraak [əuəl], [øuəl], hwat op Leechdútsk *Övel* wiist. Foar *Schèèn* liedt it ta in útspraak [sxøən]. It liket wol oft hjir op in heechst yngenieuze wize Sealter en Leech-en Heechdútske útspraken yn 'e stavering forarbeide binne. Foar *iè* liket in útspraak [iə] wierskynlik to wêzen. *Year* sil wol in oanhelling út it Ingelsk wêze, kin y.f.m. *jêr* (M2 115) lykwols ek op in [eə]-eftige útspraak wize.

y, nou [i] yn *wy* `wy' 235, 241, 246; *my* `my' 240, 242; *myn* `myn' 239, 244.

[iə] yn *Ohrysen* `earizer' 241. [j] yn *Ūrlosyè* 244. Dat makket in útspraak [i] wierskynlik.

ōā en **oa** kinne yn forbân mei hwat der by *a* al oer sein is yn safier forskille, dat it earste in lang lûd [ɔ:]:] fortsjintwurdiget en it twadde in koarteren [ɔ]. Dêrop wize ek noch de wurden *Soap* `sop' 217 (nou [sɔpə]) en *Nōāma* `namme' 246 (nou [no:mə]).

oo, nou

[o:] yn *Boot* `boat 236; *Kool* `koaltsje' 242; *Sloo* `sleef' 243; *Jool* `tsjel' 243; *soogentin* `sawntjin' 245.

Unbikend yn: *Boorleer* 236; *Soopjen* `slokje' 204 nj. *Sopje* 242.

ō, nou

[o:] yn *Hōsen* `hoazzen' 238; *miōn* `meane' 240.

[ɔ] yn *Hōskan* `klompen' 238.

ōō, nou

[o:] yn *Jōōl* `tsjel' 239; *sōōgen* `sawn' 244.

[u] yn *Liōō* nj. *Liow* `liif' 240.

oe, nou [o:1 yn *Joel* `tsjel' 239.

oh, nou [oə] yn *Ohrysen* 241.

ô, nou [o:] yn *Ôge* `each' 241; *Sôka* `wang' 242.

Al dizze seis tekens steane frij wis foar [o:]/[oə]. De lykweardigens fan *ōō* en *oo* docht bliken út *Jōōl* en *Jool*. De stavering *Joel* sil wol mei Hoche syn taljochting to meitsjen ha: `Joel oder Juel heißt in der alten gothischen Sprache (Runensprache) ein Ding, das sich drehet, daher das Jahr, Juel, Joel, und die Feier des neuen Jahres Juelfest genannt wurde' (239).

Foar *Hōskan* moatte wy faeks in etymologisearjend forbinen mei *Hōsen* oanimme.

Undúdlik is *Liōō*; faeks hat Hoche [ljo:] `leaf' heard en it forboun mei [liu] `liif'.

ue, nou

[uə] yn *Buer* `keammerke' 236;

[o:] yn *Juel* 239.

ū, nou

[u] yn *Būter* `būter' 237;

[y:] yn *Mūlen* `toffels' 241.

uu, nou [u] yn *Tuun* `wâl' 244.

ue fortsjintwurdiget frij wierskynlik [uə], wylst *ū* en *uu* foar [u] of [u:] steane en op syn minst tsjinje ta dúdlike ûnderskieding fan [o] of [U] lykas by *Būter* foar Dútsk *Butter* oer.

ie, nou

[ei] yn *Bieden* `bern' 236; *Miede* `miede' 240.

[i] yn *lieb(ien)* `libje' 240; *tielgen* `ploeije' 241, 243.

[i:] yn *Jield* `jild' 242 nj. *Jièld* 238.

By *Bieden* en *Miede* moat krektlyk as by *ji*, *Versikung* en *Schièd* tocht wurde oan in by guon sprekkers tige swier de klam lizzen op it twadde part fan [ei]. Dy wurden steane by Minssen mei *ê*, krektlyk as *Jièld*, *Jièr* en *stièr(bien)*, dêr't de [i]-útspraak dus algemien wurden is.

ou, nou [ou] yn *jouw* 'Jo' 235, 238, 239, 242. Dit is as nominatyffoarm hwat frjemd yn pleats fan hjoeddeisk [ji], mar hjir kin wiisd wurde op hwat Siebs

(*Grundriß* s. 1352) seit by Pron. Plur. 2. Pers.: `stl. Nom. (d)jî Dat. Akk. jô'' (letzteres wird als Zeichen ganz besonderer Höflichkeit statt jî alten Leuten gegenüber als Nom. gebraucht)'. Dy oanspraek slacht dan wol tige op Hoche syn grize gasthear. Hoche sil dy oanspraek grif in pear kear heard ha, genôch om him as normael to biskôgjen. Boppedat is de kâns ek great dat de Sealters de beide frjemden mei dat jô'' oansprieken. Hjoeddeiske útspraek foar dat. en akk. yn Schâddel [jou] en yn beide oare doarpen [jou]. De akk. foarm fine wy by Hoche yn *wat schièlt jouw?* (239). Hjirút folget dat *ou* foar [ou] stiet; faeks is dit teken oars as by wurden as *Moder* spesiael tapast y.f.m. de ein fan it wurd.

au, nou [ou] yn *Mauder* `mem' 240 (nj. *Moder*). Yn Strukelje hat dat wurd lykwols tsjintwurdich [ou] en it liket der sterk op dat *au* dy útspraek oantsjutte moat. Hjoeddeisk [ou] fine wy ek yn *fiaur* 'fjouwer' 244, 245.

ey, nou [ai] yn *Wey* `wei' 238, 244.

ay; nou

[a:i] yn *Kay* `kaei' 239.

[ai] yn *Tay* `dei' 243; *Wayen* `Wein' 244.

Unbikend yn *sayen* `siedzje' 242 (faeks Leechdútsk).

ei, nou

[ai] yn *Kuddelegeid* 240, 242.

[ei] yn *Meidden* `moarn' 240, wylst to sjen oan *déjlîks* (M2 15) yn *teilike* `deistich' wol [ei] bidoeld wêze sil.

De hjir neamde lûden rinne hwat trochinoar. Sa kin neffens *kai* (M2 116) *Kay* ek mei [ai] útsprutsen wêze, wylst *déj* (M2 89) foar *Tay* op [ei] wiist. De ôfwikende stavering fan *Wey* kin komme troch oanlynjen tsjin Dútsk `Weg', mar út *uēi* by Matuszak folget wer [ei]. *Meidden* lit jin tinke oan de tsjintwurdige Roomelster útspraek mei [ei]), mar dêr binne fierders gjin spoaren fan to finen f o a r 1900.

* *

*

b, nou

[b] yn b.g. *Boot* `boat' 236, *Brood* `bôlle' 237, *hebbe* `hawwe' 243.

[u] yn *liebien* `libje' 240, *stierbien* `stjerre' 243, *albon* `alve' 245, *vergeben* `forjaen' 246.

Unbikend yn *aber* `oer' 238 (nou [uər], fgl. âfr. *ur*).

[u] leit tusken de Heechdútske fonemen /b/ en /v/ en koe fan Dútsk stânpunt mei elk fan beide oanjown wurde. Mar men kin jin yntinke dat Hoche de *b* keazen hat om oan to jaen dat it Sealtersk net as it Leechdútsk in [v] hie. Dat er yn oare wurden *u* of *o* brûkt, kaem faeks om't er fielde dat de *b* dochs net de werjefte wie; wol falt dan it ynkonsekwinte op.

By *aber* sille wy wol tinke moatte oan *[a:uər] as fortsjintwurdiger fan Leechdútsk *aver*.

Yn forbân mei it boppesteande kin noch de offysjele plaknamme-stavering *Bibelte* foar Sealtersk [biuəltə] neamd wurde.

c, nou [k] yn Camp 'ôffrede stik lân' 237.

Hoche seit dêrfan: 'Der Buchstabe *c* ist ihnen im Anfange der Wörter nicht bekannt, sie gebrauchen immer ein *k*, und das eine Wort Camp, ein umzäuntes Feld mit aufgeworfenem Graben, ist lateinisch, sie sprechen es völlig wie *k* aus. Ich glaubte anfangs, daß sie kein *k*, sondern überall ein *c* gebrauchten, und ließ mir mehrere Wörter vorbuchstabieren, wo ich denn aber immer das *k* hörte'.

De *c* wurdt yn it Dútsk bûten *ch* allinne yn frjemde wurden brûkt en wol mei in útspraak *ts* foar *ä*, *e*, *i*, *y* en oars *k*¹³.

Faeks moat hjir tocht wurde oan it oerienkommende forskynsel fan de palatalisaasje fan *k* yn it Sealtersk, b.g. Säärke y.p.f. Dútsk 'Kirche'). Sa't liket hat Hoche dat wol heard, mar der letter by neifreegjen gjin foarbylden wer fan krije kinnen dy't foar him dúdlik wiene en yndied steane dy útsein *Szis* 'tsiis' 243 ek net yn syn list. Neffens it boppesteande soe de *c* fan *Camp* as [k] útsprutsen wêze. Dat foar dat wurd dochs *c* brûkt is, sil komme om't it foar Hoche sa dúdlik in lienwurd wie út it Latyn.

g, nou [x] of [ç] yn b.g. *Barg* 'baerch' 236; *twintig* 'tweintich' 245; oan 'e ein fan in wurd dus.

[ɣ] yn b.g. *gangen* 'gean' 238; *Ôge* 'each' 241.

[j] yn *Giorwe* 'skeaf' (Dútsk 'Garbe') 238, *tielgen* 'ploeije' 241, 243; *vergeben* 'forjaen' ymp. *vergef* 246. Ynfloed fan 'e Dútske stavering is mûglik, al falt it op dat dy dan yn *Jièld*, *Jield* 'jild' 238, 242 net de trochslach jown hat.

j. De kapitale *J* ûnderskiedt him by it brûkte lettertype yn Hoche syn boek net fan *I*; it hjir needsaeklik to meitsjen ûnderskied is dus hwat subjektyf.

n ûntbrekt yn *ā* 'in, ien' 237, 239 (nou [a:n]) en yn *Badwin* 'brandewyn' 236 (nou [badnɪn]), hwat yn it earste gefal op in nasale [a] wize kin.

Fierders binne de tiidwurden allegearre jown mei *n* (b.g. *slepen* 'sliepe' 243), hwat fansels it gerundium 'to sliepen' oanjaen kin, mar yn feite wol ynfloed fan 'e Dútske (wurdboek)praktyk wêze sil. Dy ynfloed docht ek bliken út *as so wy vergeben use Schelder* (246); mei de hjoeddeiske Sealter praktyk komt oerien *ke diir mott jouw : gange* (238).

r mist yn (*Ohr*)ysen 'earizer' 241, hwat wiist op 'e tsjintwurdige útspraak [iəzn] mei suver allinne de [ə] as spoar fan in eardere [r]. Fansels kin de stavering fan Dútsk *Eisen* ek fan ynfloed west ha, toemear om't Hoche yn in wurd as *Gärs* 'gers' 238 de *r* wol skriuwt. Fgl. boppe *banjen*.

sch, nou

[sx] yn *Schièd* 'diggel' 242; *Schèèn* 'skuorre' 243; *Schulder* 'skouder' 243; *schriun* 'skriuwe' 243; *geschio* 'barre' 246; *Schelde* 'skulden' 246.

[s] of [ʃ] yn *Fläschk* `fleis' 238; *Ischk* (nj. *Isk*) `boulân' 238, 239, 243; *rischk* `rjochtút' 242; *schioden* `siede' 242; *schliocht* `min' 243.

Yn de wurden mei nou [sx] sil neffens âfr. sc, *sch*, *sk* de útspraek wol ticht by dy fan nou stien ha.

Yn de oare wurden kin it op in doe al foarkommen fan in [ʃ]-eftige útspraek wize. Lykwols kin it ek in bisykjen wêze om oan to jaen dat de *s* stimleas is (fgl. by *z*) en oan it wurdbigjin kin it ek ynfloed fan 'e Dútske stavering wêze. Op in [s]-útspraek wize *Isk* 238, 239; *Hōsken* `klompen' 238; *Tūske* `tosken' 244; *slepen* `sleipe' 243; *Sloo* `sleef' 243. Hoche sels seit yn forbân dêrmei: `Zur richtigen Aussprache der Wörter muß ich noch bemerken, daß sie durchaus das *sch* trennen, wie die Westphalinger überhaupt, das *s* macht nur ein Zischen, das *ch* wird mit einem starken Hauch hervorgestoßen, und klingt am Ende des Worts beinahe wie ein *k*. Durch die Nase und Gurgel sprechen sie sehr stark'.

t, nou

[t] yn bg. *Tumme* `tûme' 243; *Tange* `tange' 244; *Fett* `fet' 237.

[d] yn *the* `de' 234, 239, 242; (*Bieden*)*töp* `doop' 236; *Tay* `dei' 243, *tranken* `drinke' 244; *tusend* `tûzen' 245; *teilike* `deistich' 246.

Ut wurden as *Tumme* seach Hoche dat it Sealtersk soms *t* hie foar Leechdútsk *d*. Dat kin it foar him forliedlik makke hawwe om parallellen mei it Heechdútsk to lûken (sit itselde ek al net hwat yn it brûken fan *b* foar [u] en *ü* foar [iə]?). Dat koe dan oanlieding jaen ta it forkeard hearren fan de Sealter [d] (hat dy dan dochs hwat skerper west as de Heechdútske [d]?). Opfallend is yn dit forbân *d* ynsté fan *t* yn 'e grif Leechdútske wurden *drecken* `lûke' en *Dreckpott* `trekpôt' 237). Yn *tusend* kin fansels y.f.m. âfr. *th* in [t] sprutsen wêze.

Yn oare wurden as *the* komt *th* net foar. Faeks moatte wy hjir oan in hwat spirantyske útspraek fan 'e [d] tinke. De hele foarm komt oerien mei hjoeddeisk [dø], dat, alhoewol allinne algemien yn f. dat. en akk., him by forskate sprekkers yn gefallen mei minder klam útwreidet oer alle foarmen fan m., f. en pl., hwat dus yn Hoche syn tiid grif ek al sa wie.

z, nou

[ts] yn *Leze* `leppel' 240.

[s] yn *Szis* `tsiis' 243.

It lûd yn *Leze* komt oerien mei de Dútske útspraek; yn *Szis* sil de *z* wol oanjaen moatte dat de *s* stimleas is (fgl. *s*), om't in lûd [sts] wol hwat ûnwierskynlik is.

* *

*

Wy litte nou in oersjuch folgje fan 'e lûden dy't Hoche wierskynlik werjaen woe en de tekens dy't er derfoar brûkt hat. By de tekens tusken rone heakjes hawwe njonken werjefte fan it lûd grif oare dingen meispile.

[a]	a	[a:]	a, ā, aa, āā.
		[ai]	ay, ei
[ɔ]	o, oa	[ɔ:]	ōā
		[ou]	au
[o]	o, u	[o:] / [oə]	o, ō, ô, oh, oo, ōō, oe
		[ou]	o, ou, (u)
[u]	u	[u:] / [uə]	u, ū, uu, ue
[ɛ]	e	[ɛ:] / [ɛə]	e, ä
		[ei]	(ei, ay)
[i]	i, e	[e:] / [eə] / [ei]	e, ä, ée, ē, ee
		[ei]	(ie)
[i]	i, y	[i:]	i, ie
		[iə]	iè, (ü, üi)
		[æ:]	ö
[ø]	ü, (è)	[ø:] / [øə]	ö, (èè)
[y]	ü	[y:] / [yə]	ü
[ʊ]	u, o, (ōō, b)	[ə]	e, è
[j]	i, j, (g)	[d]	d, (t)

It liket derop dat Hoche aerdich it Dútske foneemsysteem tapast hat en allinne aparte tekens brûkte as er fielde dat er net útkaem. It forskaet yn tekens soe forklearre wurde kinne troch oan to nimmen dat er se net fantofoaren klear hie (hy wist fansels ek helendal net hwat foar lûden oft er forwachtsje koe), mar se makke op it momint dat dat nedich wie.

Dat Hoche al dy tekens letter net normalisearre hat, jowt oan syn wurk in greatere wearde, om't wy nou wierskynlik oer syn authentike oantekeningen biskikke.

Dat makket dat wy dêr heel hwat út opmeitsje kinne; fan great bilang liket my bg. ta dat dêrút bliken docht dat de tsjintwurdige [ei] en [ou] yn Hoche syn tiid ek al dúdlike twalûden wiene; Minssen smyt dy lûden mei [e:] resp. [o:] op ien heap.

Boppedat jowt Hoche guon frij wiidweidige wurdforklearringen en in stikmannich noch tsjustere wurden, lykas *Boorleer*, (*Enkers*)*krut*, *Jeld*, *lad*, *lètsen*.

Ik sjuch gjin ljocht yn de frjemde komparatyffoarming *got*, *beßgot*, *bestig* en *schliocht*, *beßschliocht*, *schliochtig* (235).

* *

*

Yn 1811 publisearret D e p p i n g 'Voyage dans le Saterland, . . .' mei dêryn in Sealter tekst fan it 'Us Heit'¹⁴. It stik is net folle mear as in omstavering neffens it Frânsk fan Hoche syn tekst. It komt der op del, dat der folle mear langteoantsjuttingen foarkomme as by Hoche. De forskillen binne:

Hoche	Depping
<i>du, us, un</i>	<i>dou, ous, oun</i> (it lêste wurd hat nou [o])
<i>Versikung</i>	<i>versikoungh</i>
<i>use, kume</i>	<i>ououse, kououme</i> (oan 'e ein fan in wurdlied?)
<i>Rik, wie, din</i>	<i>Rîokh, ioî, dîhn</i> (3 x, mar fan in forskaet [dɪn]/[din] komt neat oan 't ljocht)
<i>Brod, ok</i>	<i>Brood, ook</i> (nou [ok], M2 40 hat <i>ôk</i>)
<i>rek, geschio</i>	<i>rêkh, géchio</i> (yn it earste wurd is [e:] reedlik, yn it twadde is it ûnsin)
<i>hüt, füihr</i>	<i>huth, fuihr</i>
<i>en</i>	<i>in</i> } nou beide [ɪn]!
<i>in</i>	<i>ihn</i>
<i>erlös</i>	<i>erloes</i>
<i>Nōāma</i>	<i>Nôama</i>
<i>Hämel</i>	<i>hiemel</i> (soe eat as [heəməɪ] oantsjutte kinne)
<i>werde</i>	<i>weërde</i> (kin [veərdə] oantsjutte; nou [ʁeidə])
<i>Von</i>	<i>won</i>
<i>vergeben</i>	<i>vergeven</i>) `forbetteringen' ûnder
<i>nicht</i>	<i>nich</i> (M2 38 <i>nigt</i>) ynfloed fan it
<i>und</i>	<i>oun</i> (nou [on])) Leechdútsk?

It frjemde *teillike* fan Hoche is by Depping spitigernôch (troch in printflater?) ta *lailike* wurden.

Mei *ioî* wit ik likemin rie as Brouwer; is it faeks in forskriuwing foar **oiî* dat as [ui:] opfette wurde kin?

Hoe't it ek is, Depping sil `hwat it `Us Heit' oangiet alhiel fan Hoche ôfhingje¹⁴. Dat it is tige ûnwis ynhoefier't syn stik de Sealter útspraak werjowt.

* *

*

Noch in folgeling fan Hoche is de Grinslanner *W e s t e n d o r p* dy't yn 1813 in list makke fan 49 wurden dy't er seit opskreaun to hawwen út 'e mûle fan greate bern by pastoar Trenkamp yn Strukelje¹⁵. In folgeling ja, hwant *Lere* 'leppel' kin hast oars net forklearre wurde as út it forkeard lêzen fan de Goatyske z yn *Leze* by Hoche. Fierders hat er mar trije wurden dy't by Hoche net foarkomme, ntl. *Red* `rêd', *Rive* `harke' en *Sode-eeth* `turf'. Dan hat er wurden dy't oars allinne by Hoche foarkomme: *bâd*, *Durking*, *Litsen* en ek dy syn dúdlike flaters as *raken* en *trinke*.

Dochs hat er sels wol hwat opstutsen, hwant hy hat *Day* foar Hoche *Tay* en jowt de Strukeljer útspraak yn *Bidden* `bern', *Midden* `moarn', *slijpen* `sliepe'.

De measte wurden hat er omstavere: *u/uu* ([u]/[uə]/[u:]) wurdt *oe*, útsein frjemdernôch yn *Buur* en *Tuun*. Syn *stierve* en *tieljen* lykje hwat better by it tsjintwurdige Sealtersk oan to sluten as Hoche syn *stierbien* en *tielgen*.

Yn Hare `hier' is grif Hoche syn *Häre* forkeard forwurke. En hwat moat men oan mei *Aag* `each'? Westerlauwerske ynfloed koe wol stykje yn *Ierde* en *Jild* en fierders yn it gauris brûken fan *ii* foar Hoche syn *ie*. In opfallende foroaring is ek *hilken* en *killen* ynsté fan *helken* en *kellen* bij Hoche (nou [hulkjə] en [kɛlə]).

It liket wierskynlik dat Westendorp mei help fan Hoche syn list de bern útfrege hat. Soms krige er in goed andert, mar ek faek net. Dêrom bliuwt it oppassen, al is syn list tige fan wearde as tsjûgenis fan de Strukeljer tongslach, wylst wy troch him boppedat to witten komme hoe't in Nederlânsk ear it Sealtersk hearde (fan bilang bg. yn *slijpen*).

P. Kramer.

Noaten

1. E. Friedländer, Ostfriesisches Urkundenbuch I, s. 202. Sj. oer *fean* en njonkenfoarmen it art. fan D. Hofmann yn Niederdeutsches Wort 1970, s. 95-108 en de réaksje dêrop fan K. Heeroma yn de kommende jiergong fan Us Wurk.
2. Friedländer I, s. 80.
3. G. Sello, Saterlands ältere Geschichte und Verfassung, (Oldenburg und Leipzig, 1896) s. 25.
4. M. de Haan Hettema en R. Posthumus, Onze reis naar Sagelterland (Frjentsjer 1836) s. 318.
5. Th. Siebs, Das Saterland, yn: Zeitschr. d. Vereins f. Volkskunde, 1893, s. 254.
6. J.G. Hoche, Reise durch Osnabrück und Niedermünster in das Saterland, Ostfriesland und Groningen (Bremen, 1800) (fierders oanhelle mei allinne de sidenûmers).
7. bg. troch Minssen, M1 157; it wurk fan J.F. Minssen, Mittheilungen aus dem Saterlande, is fierders oanjown mei: M1, yn: Friesisches Archiv (Oldenburg 1854) Heft II, s. 135-227, M2 (Ljouwert 1965), en: M3 (Ljouwert 1970).
8. Alle teksten yn fonetysk skrift slane sûnder neijere oantsjutting op 'e tongslach fan Schäddel.
9. By oanhellingen út it Aldfrysk wurdt yn earste ynstânsje doeld op E3, útj.: K. Fokkema, De derde Emsinger codex ('s-Gravenhage, 1959), dat wol it measte mei it Sealtersk bisibbe wêze sil.
10. J. Botke, Sealterlân (Boalsert 1934) s. 9, 11.
11. Forl. foar *Seddel* ek Botke, s. 21 *Sittelhoaken* `tsjettelheak'.
12. Hs. 516, s. 28 yn 'e neilittenskip fan H. Møller, Statsbibliothek, Aarhus.
13. Der Sprach-Brockhaus, Wiesbaden 1968, s. 114.
14. J. H. Brouwer, It Alderhillichst Gebet (Assen 1964) s. 50 (tekst) en 109-110 (taljochting).
15. N. Westendorp, Antiquiteiten II. stuk (1819) s. 96-101.